

nélkül, idegen példáktól illetve szökellt magasba, pedig már a tanítvány Rimay megírta, hogy sas volt „az több apró madarak előtt”. E széphistóriák olvastakor önkéntelenül felötlik az emberben: nem is voltak olyan aprók azok a madarak...

A kötet címlapján nincs föltüntetve a sajtó alá rendező neve, csupán a könyv végén helyet foglaló „Irodalmi tájékoztató”, illetve „Néhány szó az illusztrációkról” van névjelezve. Az elsőt Végh Ferenc, az utóbbit Soltész Zoltánné írta. Ebből úgy gondoljuk, hogy a gondos, példás sajtó alá rendezés Végh Ferenc munkája. Teljesen rendjén való, hogy a címlapon nem tüntették föl Végh Ferenc nevét, hisz e kötet lényegében második, javított kiadás. Ugyanez az öt széphistória ugyanezen cím alatt 1955-ben már megjelent a Magvető kiadónál Stoll Béla mintaszerű gondozásában, mint ahogy erről a könyv kolofonjában említés is történik.

Gerézi Rabán

Büky Béla: A Jankovich Miklós-féle katalógusgyűjtemény, mint ismeretlen, 1712 előtti régi magyar könyv- és variánsadatok forrása. Székesfehérvár, 1966. Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár. 28 l. (B. sorozat. Tanulmányok, 1.)

Az idézett dolgozat forrása a *Catalogi, et Elenchi Bibliothecarum, et Collectionum Rerum Hungaricarum. Vol. I.* című kéziratos kolligátum, amely a műgyűjtő Jankovich Miklós tulajdonából származott a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárba. Ebben a kereken háromszáz főlíót tartalmazó és egykori tulajdonosa által összekötött gyűjteményben huszonkét vegyes tartalmú irat között egy 1666-ban és tizenhárom 1800–1817 között összeírt könyvkatalógus található. Ezeknek irodalom- és könyvtörténeti vizsgálatához többféle szempont kínálkozik. Érdekelheti a kutatót, hogy mi készítette a kéziratok egykori gyűjtőjét az iratok megőrzésére. A jegyzékek alapján elemezhető az egykori posszessorok könyvműveltsége. Akadhat a katalógusok sok száz könyvcíme között néhány régi magyar vagy magyar vonatkozású műről szóló és máshonnan nem ismert bibliográfiai adalék is.

A szerző e szempontok közül bevezetőjében érintette az elsőt: a könyves jegyzékek leírása, bemutatása mellett összefoglalta Jankovich Miklós műgyűjtői pályáját. Ennek során kimutatta, hogy a katalógusokban található árbejegyzések és egy könyvvásárlásról írt levél részben az adás-vételt szolgálta. Ugyanakkor azonban Székelydobai Andrásnak 1666-ból származó lajstroma, Carolus Wagnernek a régi bártfai nyomtatványokról

és egy névtelennek a XVI–XVII. századi brassói nyomtatványokról szóló összeírása, Schedius Lajos magyar történelmi tárgyú olvasmányjegyzéke vagy az ugyancsak anonim *Magyar nyelven ki nyomtatott (nevezetesebb) Könyveknek Laistroma* már inkább bibliográfiai anyaggyűjtést célozhatott.

Kár hogy a szerző adós maradt Jankovich könyvgyűjtésére és bibliográfiai terveire vonatkozó és hozzáférhető adatokkal. Összevethette volna például a székesfehérvári kéziratot Jankovichnak más, így a Széchenyi Könyvtárban őrzött katalógusaival. Bemutathatta volna könyvtárát is, amelyet Fejér György már 1819-ben a Tudományos Gyűjteményben nagy részletességgel ismertetett. Meg lehetett volna említeni, hogy a Tudományos Akadémia könyvtárában lévő mintegy 30 000 címet tartalmazó hatkötetes bibliográfiai kézirat anyagát Jankovich *Közönséges Magyar Könyvtár* címmel ki akarta adni és a kétkötetesnek tervezett kézikönyvének közeli megjelenését nemcsak a Magyar Kurir 1832. szeptember 25-i számában hirdette előfizetési felhívással, hanem azt kétféle szedésben is ismert plakátszerű egyleveles hirdetésben részletesen le is írta.

Annál inkább hiányolható mindez, mivel a dolgozat címében feltüntetett, az ismeretlen bibliográfiai adatokra vonatkozó vizsgálat csak nagyon csekély eredménnyel járt. A szerző a tizenégy könyvjegyzék közül mindössze csak hatban talált, összesen huszonkét magyar vagy magyar vonatkozású adatot. Ezeket csoportosítva 1712 előtti magyar nyelvű nyomtatványról 4, nem magyar nyelvű magyarországi nyomtatványról 3, magyarországi szerzők által írott külföldön megjelent nyomtatványról 4, magyar vonatkozású külföldi szerzőnek nyomtatványáról 6, és az adatok hiányos volta miatt nem csoportosítható egyéb mű címén 5 adalékot közölt. Csak az első két csoportban levő hét szorosan magyarországinak tekinthető adalékot figyelve, minden kétségen felül ismeretlen kiadványnak egyedül a *Catonis praecepta moralia* Löcsén 1660-ban nyomtatott latin-német kiadása tekinthető.

A szerzőnek egyéb kisebb megjegyzéseit a régi magyarországi könyvek bibliográfiai feldolgozásában kell majd figyelembe venni. Félreértésre adhat azonban okot Sztárai Mihály irodalomtörténeti szempontból jelentős *Historia de vita beati Athanasii* című művének állítólagos debreceni 1558-i kiadásáról szóló adalék. E krónikás ének az utolsó versszak tanúsága szerint 1557-ben készült és egy évszám nélkül, debreceni impresszummal (*Debracini, Lupulus*) ellátott XVI. századi kiadásból ismert. Ezt Varjas Béla azok közé a debreceni kisnyomtatványok közé sorolta, amelyeket Komlós András 1570 és 1573 között János Zsigmond erdélyi fejede-

lem cenzúra-rendelete miatt a korábbi vita-iratok helyett és óvatosságból évszám nélkül adott ki (Heltai Gáspár: Cancionale... Bibliotheca Hungarica Antiqua V. Bp. 1962, 20–21, 29. l.). Mivel pedig Sztárai énekének 1551–1565. sorában egy Melius Juhász Péterrel való vitájára is utalás történik, ez a vers Debrecenben 1572. december 15-e, vagyis Melius halála előtt aligha jelenhetett meg. A *Magyar nyelven ki nyomtatott (nevezetesebb) Könyveknek Laistroma* című jegyzék összeállítója tévesen úgy következtethetett, hogy a verset a szerzés után egy évvel ki is nyomtatták.

Meg kell végül emlitenünk, hogy Büky Béla sok türelemről és odaadó kísérletezésről tanúskodó írása a székesfehérvári Megyei Könyvtár új kiadványsorozatának első tagjaként jelent meg. Kívánatos volna, hogy ebben a jelentőségében eléggé nem méltatható vállalkozásban minél több olyan dolgozat lásson napvilágot, amely Fejér-megye régi könyvtárainak és nyomdáinak történetét az eredeti források, a megyei és más levéltárak hagyatéki leltárai, könyvtári összeírásai alapján kutatja.

Holl Béla

József Attila: Irodalom és szocializmus. Válogatott esztétikai tanulmányok. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta: Forgács László. Bp. 1967. Kossuth K. 269 l. (Esztétikai Kiskönyvtár)

Az *Esztétikai Kiskönyvtár* két nagy szocialista művész, Gorkij és Siqueiros esztétikai gondolatait mutatta be eddig, harmadiknak József Attila művészetre vonatkozó elméleti fejtegetéseiből ad bő választást. A költő e sorozatban való szerepeltetése több szempontból is nagyon indokolt. Költői rangján és teoretikus műveinek ars poetica voltukon való túlmutatásán kívül e válogatás megjelenítése mellett szól az is, hogy költészetéhez képest esztétikai írásai aránytalanul szűkebb körben ismertek, ráadásul a kritikai kiadás megfelelő kötetének publikálása óta csaknem egy évtized telt el. Ez a kiadvány József Attila tanulmányainak – számukat tekintve – körülbelül kétharmadát teszi újra- és még könnyebben hozzáférhetővé. Az összeállítás a József Attila-specialisták egyikének számító, a költő esztétikáját monografikusan is feldolgozó Forgács László munkája.

A sorozat profiljából és a kötet arányai-ból kikövetkeztethető, sőt a bevezető tanulmányból – *József Attila és korunk esztétikája* – egyértelműen ki is olvasható, hogy Forgács nem a költő világnézetének fejlődés-ráját akarja dokumentálni, hanem elsősorban mint irodalomesztétát és határozott elvi

alapon álló kritikust szeretné bemutatni. Ennek a célnak van alárendelve a kötet kronológiával nem sokat törődő tematikus beosztása, amely négy csoportba fogja József Attila igen szerzteágazó tematikájú írásait. A csoportosítás azonban nagyon problematikus: egyrészt vitatható az adott csoportok megkülönböztetésének jogosultsága, másrészt nagyon pontatlan a köztük levő határ kijelölése, és az egyes cikkek besorolása. Az utóbit illetően jogos kérdésként merül fel: miért nem a központiak szánt második részben (*Esztétikai elmélet*) kaptak helyet az olyan esztétikai, sőt még általánosabb jellegű filozófiai tanulmányok, mint a *Hegel, Marx, Freud* vagy az *Egyéniség és valóság*, ha *A dolog* – az adott beosztás mellett nagyon is indokoltan – oda került? Ugyancsak besorolási probléma az is, hogy az utolsó részbe (*A mai költő feladatai*) kívánkozik az „*Új Szellemi Front*”. A kötet egészének beosztásával kapcsolatban merül fel az, hogy logikusabb lett volna a következő felépítés: a kötet élére állítani a történelmi materializmus körébe illő tanulmányokat és töredékeket, utánuk az esztétikai fejtegetéseket és a teoretikusabb hangvételű egyéb részleteket, végül a konkrét, közvetlenebbül a korhoz szóló írások csoportjával zárni a kötetet. Most ugyanis a harmadik (*A kultúra az idegen világban*) és a negyedik részben foglalt darabok nem mutatnak egymáshoz képest akkora minőségi különbséget, mint amekkorát a fejezetcímek jeleznek.

A kötet szerkezeti tagolása mellett, sőt bizonyos fokig azzal összefüggésben újabb problémákat vet fel az egyes cikkek lerövidítésének Forgács által végzett módja. A válogatás a kritikai kiadásban közzétett szöveg terjedelmének körülbelül a felét tartalmazza, ami bizonyos darabok elhagyása mellett abból is következik, hogy a közölt tanulmányokból több bekezdést elhagyott Forgács. A mellőzött részek következtében aztán nem egyszer megváltozik a mű értelme, eredeti mondanivalójának szinte az ellenkezőjét fejezi ki. Például a *Magyar Mű és Labanc Szemlé*-ben József Attila azt próbálja bizonyítani, hogy semmiféle idegen, így a német kulturális fejlődés alapján sem lehet megérteni a magyar szellemi viszonyok alakulását, azonban a válogatás nyomán úgy kerülnek egymás mellé a francia vonatkozású példák, mintha a francia fejlődésből mégis meg lehetne világítani a magyart. Ebben az esetben csak egy cikk profilja torzul el, de van példa arra is, hogy a kihagyások a gondolkodó József Attila szellemi arculatán is torzítanak. Így *Az istenek halnak, az ember él*, valamint *A művészet kérdése és a proletárság a költőt* „kompromittáló”, idealista tartalmú bekezdéseket hagy el. És van példa arra is, hogy bármiféle elképzelhető indok nélkül – fontos